

Ярослав Дзісяк,
кандидат історичних наук,
Чортківський коледж економіки
та підприємництва ТНЕУ

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПОЛІГРАННОСТІ ОСОБИСТОСТІ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

У статті розглянуто соціально-культурні аспекти вираження багатогранності особистості Олега Ольжича як археолога, поета, культуролога, громадсько-політичного діяча, українського націоналіста.

Ключові слова: сфери суспільства, археологія, поет, політик, культура, державність, націоналізм, ОУН.

Поезія, археологія і громадсько-політична діяльність. Три доволі відмінні між собою суспільні сфери буття і цінностей людини. Кожну сферу можна розглядати окремо в призмі соціального середовища проживання і соціальних можливостей вираження здібностей та нахилів громадянина. В означеній темі три сфери, а насправді – більше, поєднувалися в одній особі. Не буде сумнівів, що результативно, але не завжди оптимально. Бо, чи може поєднатися з позитивним успіхом наукова, поетична і політична діяльність вільної духом людини з поневоленою Батьківщиною-Україною? Питання риторичне. Означені сфери – як три дороги людської особистості мали вагоме і змістовне, і, на жаль, трагічне вираження в житті Олега Кандиби-Ольжича. Серед різних означень візьмемо наступне: «Цільна інтелігентна людина, поет епічного складу, який потрапив у вир національно-визвольних змагань» – характеризує Ольжича дисидент пізнішого покоління Євген Сверстюк [19, с. 288]. Інтелігентність мала вираження не лише в поезії та політиці, а в цілісності його соціокультурної парадигми. Багатогранність особистості Ольжича виходить за межі вище наведених трьох складових, які подаються в більшості джерел. Окрім безпосередньо поезії, археології та політики, діапазон його діяльності охоплював також етнографію, журналістику (наприкінці 1930-х років редагував часопис «Самостійна думка», перетворивши його на орган ПУН), чи не найголовніше – культурологію, він автор прозових оповідань, літературний критик.

Означенням початку розгляду полігранності суспільно-культурного вираження Олега Кандиби послужить його біографія. Ще в дитинстві він був присутній у тих місцях, де ведися археологічні розкопки – на хуторі одного з дослідників Трипілля М. Біляшівського, який був директором музею, а хранителем археологічного відділу був Вікентій Хвойка. Чимало дітей відчувають цікавість при відвідуванні музею, дивлячись на археологічні експонати. Але мало хто з них стає археологом, і лише одиниці знаходять в археології красу і щастя. У трьох сферах Ольжич ставить критерії любові та користі, яку він може принести. Любов і користь не завжди поєднуються, у тому і полягає складність вибору. У листі до батька Олександра Олеса молодий Олег писав: «Дуже тяжко без шкоди для господарства рвати квітки поезії на зелених луках: жито висиплеться. Та й «болото» політики дуже звабливе, «ізмурудне», та й затягує страшно». Археологія була найменш улюблена муза, якій він віддав роки своєї молодості. На думку «раннього» Ольжича, не можна було порівнювати результати праці в археології, літературі та політиці, оскільки «стародавнє слово/наука» (буквальний переклад з давньогрецької слова «археологія» була «узька і далека від життя» [6, с. 554-555]. Не зважаючи на «далекість від життя» об'єктів археології, дослідник-науковець здобув значні результати. Внутрішня робота йшла надзвичайно інтенсивно і давала несподіваний результат. Ще студентом Карлового університету у Празі (1924-1929 рр.), Олег проводив розкопки в галицькому Поділлі (територія тодішньої Польщі), досліджував археологічні колекції в музеях Львова, Кракова, Праги. У 1928 р. отримав грант від НТШ на експедицію в Більче-Золоте сучасного Борщівського району Тернопільщини. Після захисту дисертації на звання доктора філософії на тему: «Неолітична мальована кераміка Галичини», працюючи в археологічному відділі Національного музею Чехословаччини, продовжував роботу над означеною темою. Весною 1932 р. у Празі відбувся II Український науковий з'їзд, на якому працювала підсекція археології та історії мистецтв. Олег Кандиба зробив дві доповіді по українській мальованій кераміці. Зокрема, археолог подав свою класифікацію еволюції української мальованої кераміки та її типологію. Його висновок – розвиток української мальованої кераміки є безперервним, органічним і тривалим. Дослідницька діяльність молодого науковця виходила за межі тодішньої Чехословаччини. Того ж року Кандиба брав участь в американській археологічній експедиції до Югославії та Словаччині. Слід зазна-

чити, що в ході закордонних наукових експедицій, науковець виконував і політично-пропагандистську роботу, виконуючи роль зв'язкового «Олега» в поширенні часопису «Розбудова нації» [12, с. 291]. У теоретичній роботі – публікував статті, розвиваючи положення своєї дисертації, що було результатом його самостійної авторської діяльності. Кандиба взяв участь у роботі 12-го польового семестру Американської школи доісторичних досліджень. Він знайомив американських студентів з особливостями проведення розкопок і культурою регіонів Європи в епоху неоліту. Олег Кандиба мав чимало псевдонімів для політичних і літературних творів, зокрема, такі натурастичні як «Світанок», «Лелека», але наукові праці підписував справжнім прізвищем. Для широкого загалу літераторів-поетів, археологія як тема віршу викликає здивування. В особі Кандиби-Ольжича маємо один з небагатьох випадків, коли професія і муза серця вдало поєдналися. У 1926 р. поет Ольжич писав про археолога:

*«Схилився археолог в робітні над столом
Схилився археолог поораним чолом
барвистий і прекрасний розлігся перед ним,
розрісся цілий Всесвіт, як квітчастий килим.
Натхненними очима красу його він п'є.
В красі він знайшов щастя, знайшов життя своє».*

За власним висловом, він був чуттєвим естетом [6, с. 557]. Чуттєвість та естетику чи не в першу чергу приписують представникам давньогрецької музи Евтерпи – поезії, у ширшому розумінні – літератури. Археологія як сфера матеріальної історії й опосередковано духовної, була свого роду виходом в інші світи. Поезія – не просто римування в певному розмірі та ритміці, а мова образів та алегорій на межі світів, часто поезія душі й «не від світу цього».

Його духовне серце залишилося вільним, над котрим панувала інша муза – література. Ольжич був переконаний, що мистецтво і наука взаємовиключають одне одного, у тому значенні, що їх не можна комбінувати. Працюючи науково, він не творив літератури, і навпаки. Очевидно, це є правило для науковців-митців.

Юний Олег жив усамітненим життям через відсутність затишку в спілкуванні з однокласниками в «ледачій школі», за висловом Євгена Сверстюка. У п'ять років Олег написав п'єсу на тему козаччини, ще в дитячому віці малював, грав на піаніно та скрипці [19, с. 288]. Він завів домашніх друзів: півня, курчат, кроликів, спілкуючись з ними, спостерігав і увів їх як літературних героїв перших дитячих оповідань. Його оповідання для дітей мали б посісти належне місце в тематичній літературі. На початку 1930-х років Олег Кандиба заявив про себе як про самодостатнього поета з власним стилем. Мабуть, найперша складність формування його як поета полягала в особі батька – Олександра Олеся, визнаного авторитета літератури. Ольжич співпрацював і видавався у львівських періодичних виданнях: «Літературно-Науковий Вістник», «Обрії», «Напередодні», празьких: «Студентський вістник» і «Пробоем». Лірика Ольжича – це сповідь воїна, відкритого й чесного в бою, який чітко усвідомлює, що тільки ціною власного життя прокладається шлях до свободи, до виборення права бути органічним складником генетичної пам'яті народу [11, с. 67], Щодо стилю його поезії, академічне видання визначає як поезія національного героїзму. Героїзм просякає поезію Ольжича не лише тематично, але й становить її творчу психічну домінанту. Це героїзм органічний, незалежний від зовнішніх чинників. У героїчній тематиці інших поетів і белетристів часто відчувається, що це героїзм людини національно покривдженої, отже, певною мірою зумовлений тими чи іншими історичними подіями та ситуаціями. Героїзм Ольжича – вільно обраний і вільний від будь-якого розрахунку, від думки про духовну чи іншу нагороду [21, с. 534]. Римовані рядки поета лунають як закличні литаври, як чіткий карбований крок, викликаючи підсвідомі асоціації з колоною вояків на марші: «Діла і змагання сторуки, / І смерть – як найвищий вінок» [2, с. 77], писав поет за чотирнадцять років до досягнення свого «найвищого вінка». За означенням філософа-літератора Дж. Сантаяни, як релігія, що не виконує свого призначення, коли її переплутують з реєстрацією фактів або природних законів, так поезія зупиняється в розвитку, якщо залишається беззмисловою грою фантазії, не відповідною до ідеалів та цілей життя [18, с. 29]. В Ольжича поезія цілком виражала практичне втілення цілей життя.

У віршах поет шукає (і віднаходить) нове філософське обґрунтування націоналістичного світогляду, який неминуче має прийти на заміну чужинським теоріям матеріалізму детермінізму (соціального). Ключова фраза: «Щоб бачити майбутнє, треба дивитися у минуле. Така закономірність історичного поступу». У минулому поет намагається віднайти вічні та незмінні основи буття, на які мала б опертися сама людина – творець історії. Але того ж творця-людину, Ольжич хоче бачити якісно оновленим. Засліпленість зовнішнім боком прогресу зіпсувало людину, бездуховність або фальшива соціалістич-

но-інтернаціональна культура вбила в людині творчі здібності. Бачимо аналог з сучасною міжнародною проблемою акультурації. Ольжич-поет усвідомлював, що творчість – надзвичайно тонка, психологічно складна сфера людської діяльності. У поета є вірш «Пророк», в якому в останньому рядку він ідентифікує себе: «Я камінь з Божої праці». Цим каменем були його воля, духовність, без перебільшення – героїзм. Чи був поет пророком у значенні передбачення майбутнього? Мабуть, мимоволі, так. В особистісному передбаченні свого «найвищого вінка». І на макрорівні – аналіз суспільно-культурного становища, ролі, значення та методології культури у 1930-40-ві рр. в багатьох аспектах є тотожним сьогоденню. У поезіях поет творив майбутнє, зокрема, безпосередньо конкретне:

*«Ще пройдуть по вулицях Москви
Наші сотні дружною ходою».*

Мистецтвознавець Леонід Череватенко першим означив взаємозв'язок націоналістичного світогляду і творчості поета. У сьогоденні, у час української державності, у літературі помітна тенденція, при огляді «вісниківської квадриги» чи «празької школи», оминати соціально-політичний аспект приналежності до українського націоналізму в рядах Організації українських націоналістів. Проте феномен їхнього успіху завдячує просякненню ідеологією націоналістичного духу [17, с. 77]. Нівелювання державницького світогляду, що у своїй основі має націоналістичну основу, державними владними органами є першими чинниками формування громадян поза межами усвідомлення державності та держави, в якій живуть. Як наслідок – прояви сепаратизму та оманливості ворожою російською ідеологією і війна сьогодення.

Говорячи про Кандибу археолога і поета, слід зважати на Кандибу-Ольжича політика-державника. Для соратників і підлеглих він був «польовим комендантом у мундирі археолога» [2, с. 15]. Проте вчений віддавав перевагу політиці, а точніше – поклику серця Українця. Поет-воїн писав: «Година вмерла. Але ти скажи: / Не проклену кінцевости ніколи.» [16, с. 126]. Так говорила його «духовність» і розум українського націоналіста. Яку роль чи силу впливу він відводив політиці? «Політика в цій ситуації має роль ... прийти, натхнути, ману нав'язати і покинути на роздоріжжі. Я не сподіваюся від неї ні щастя, ні долі. Але влада її велика. Це така особа з породи Богів». Він передбачав без жодних ілюзій гіркоту сфери політики: «Щодо політики, то здібностей у мене, мабуть, не більше, як до археології, але все ж я часто бачу, що зробив би щось ліпше, як другі. ... Наслідки хиб і правильних кроків в національному житті – великі будуть. Радощів і овочів від своєї діяльності тут я абсолютно не сподіваюся. Це дійсно область дуже гірка» [8, с. 18-19]. Бачимо, що політика Олега Ольжича – це безкомпромісний шлях серця і розуму Українця.

Громадсько-політична діяльність 30-40-х років ХХ століття і сьогодення є доволі відмінними з точки зору культурних і соціальних форм, законів і ризиків Другої світової, зокрема й радянсько-німецької війни тоді і російсько-української війни тепер. Але в обох часових вимірах люди гинуть не лише на передовій, спільним тут є національна аксіологія – відстоювання цінностей українського націоналіста. Для людини, яка переймається не лише матеріальними потребами і тривіальними формами духовності, було б легше і спокійніше жити в тій країні, де не потрібно цікавитися громадсько-політичним життям, де видозміни останнього істотно не впливають на соціально-національний рівень життя громадянина. Проте окреслена соціальна реальність «не впливу» можлива, щонайменше, у відкритому суспільстві культурно, економічно і військово розвинутій державі в належній геополітичній кон'юктурі. Україна такою не є в сьогоденні, і не була, щонайперше, державою в роки життя Олега Ольжича.

З молодих років, у 21-річному віці Олег Кандиба став учасником українського націоналістичного руху. З 1929 р. стає членом Організації Українських Націоналістів. Його перше псевдо було Ідеаліст. Його ідеалістичність виражена в безапеляційному твердженні: «У прагненні до свободи не може бути перепон – сім'я, кохання, дім, наука, творчість мають відсторонитися, бо йде Той, хто жертвовним спалахом молодого життя висвітлить перед темним людом національний ідеал» [5, с. 11]. За висловом Богдана Червака, лідера ОУН-мельниківців, Кандиба не розпорошував духову енергію ані в песимізмі самообмеженого культурництва, ані в утопіях всесвітніх «моралізувань», а старався на конкретній землі твердими зусиллями волі будувати цитаделлю духа – Українську державність [17, с.76]. І його цитадель стала однією з найміцніших.

У березні 1939 р. Олег Кандиба приймав участь у збройній боротьбі за державність Закарпатської України проти угорської окупації. Про його високе значення свідчить те, що він належав до Головної Команди і Головного штабу разом зі старшими по віку і званню військовими [10, с. 478]. У 1940 р. в середовищі ОУН стався розкол на дві групи за прізвищами лідерів: Бандери і Мельника, перша група ідентифікувалася як ОУН революційна. Помітною тенденцією поділу було те, що ОУНівці емігранти в більшості залишилися зі старшим лідером Андрієм Мельником, це зробив і Олег Ольжич. Він боляче

переживав розкол Організації, яка на той час була більше, ніж просто партійним утворенням. Фактично, це була єдине політичне утворення, яке ставило за мету практичне досягнення державності України. В умовах назрівання війни між СРСР і Рейхом, а в цьому ніхто з мислячих людей не мав сумнівів, питання було лише в тому, хто перший розпочне цю війну, а згодом і в умовах війни, поділ набував форм взаємного поборювання і збройних сутичок. Хоча в смертельних фіналах кривавої конкуренції найбільше були зацікавлені, а в деяких випадках і законспірованими чинниками, вороги з радянської та нацистської сторін. Письменник Улас Самчук, сусід Ольжича по угорському полону в час війни Закарпатської України проти Угорської окупації, згадував, що він «переживав організаційний розкол ще гостріше, ніж угорський полон, переважно мовчки, дуже достойно, з почуттям моральної та інтелектуальної вищості». Кандиба не провів жодного публічного виступу з критикою та осудом ОУН-бандерівців. Опосередкованою відповіддю на деструктивний поділ, провина в якому була з обох сторін, причому Мельник не мав чим заперечити на аргументи Бандери, було написання та публікація брошури «Дух руїни. По сторінках історії», яка вийшла під псевдонімом М. Запоточний [5, с. 23]. У праці істориком і культурологом показано трагічність відсутності державницької єдності в українців з часів княжої доби до подій сучасних автору. «Дві речі (руїна й бунт) завжди йшли у парі й приходили гейби на замовлення у найкритичніший для народу момент. ... Уся історія України – це боротьба двох сил: конструктивної, що скупчує українську потугу, і руїної, що розпорошує її у взаємному само пожиранні та несе розбиття і розклад, а вслід за цим завжди йшло панування чужинців над Україною. ... Віримо твердо, що творчий дух переможе хаос і розклад, звідки б цей не походив і як би не проявлявся. Бо інакше не було б смислу в нашому житті і змаганні» [15, с. 12, 26]. Сенс життя, підстава бути, хотіти і боротися є визначальними критеріями філософської парадигми поета-політика.

Ольжич був не лише політиком-культурологом, а й мав повноваження до управління парамілітарною структурою. Ще на початку радянсько-німецької війни, на нараді з членами Проводу ОУН (Сціборським і Сеніком) було вирішено, що буковинські колони (військові частини українців у складі Вермахту) об'єднуються в єдиний Буковинський курінь і будуть пробиватися до Києва, щоб там увійти в підпорядкування заступника голови Проводу О. Ольжича [4, с. 74]. Однак ці задуми не були здійснені – зрозуміло, вони йшли в розріз з нацистською політикою. У жовтні 1941 р. Кандиба став одним з організаторів політично-громадського центру – Української Національної Ради у Києві, праобразу урядового чи парламентського органу України. У Раді були представлені близько 130 членів політичних партій різних орієнтацій, верств та професій. Але вже 20 (22) листопада діяльність УН Ради була заборонена німецькою владою. У грудні того ж року гестапо заарештувало і згодом розстріляло працівників редакції «Українське слово» [5, с. 25]. У травні 1942 р. Почаївська конференція ОУН-М обрала Олега Кандибу заступником голови ПУН та головою Проводу на українських землях. У січні 1944 р., після арешту Андрія Мельника, Олег Кандиба перебрав посаду Голови ПУН ОУН, на неповних півроку – до його арешту Гестапо, а невдовзі і загибелі після допитів у концтаборі Заксенгаузен.

Василь-Володимир Заведнюк, чотовий УПА, репресований радянською владою, характеризує Олега Ольжича як такого, що серед героїчних постатей визвольної боротьби вирізняється як проникливий політик, стратег і організатор, як діяч, що глибоко осмислював теоретичні аспекти національної ідеї та її практичного втілення в життя. Виняткової уваги він надавав організації пропагандистсько-виховної, культурно-просвітницької роботи серед різних соціальних і професійних груп українського населення, особливо, на східних теренах України, духовно спустошених московською окупацією [7, с. 260]. Його життєвий шлях спростовував поширене твердження про те, що буття визначає ідею людини. Більшою мірою останнє стосується «посереднього громадянина», очевидно, Ольжич таким не був. У його житті національна аксіологія визначала гносеологію, яка формувала онтологію – цінності формували засоби і пізнання, що в підсумку визначало соціально-психологічне буття.

Варто зазначити й аспекти спільності між поетом і політиком. В ідеалістичному вираженні поети, попри «оточення їхнього життя глибокою таємницею», завжди відкриті, за пісенним висловом Ігоря Талькова. Аналогічно, політик (не політикан) ставить за мету трансформацію суспільного буття законними і відкритими методами. Поети (музиканти) та політики гинуть і від рук ворога, і в мирний час (в автокатастрофі, від кулі) через власну духовну чистоту та ідеалістичність, а щонайголовніше – нескореність. Нескорений Олег Ольжич загинув від рук німецьких нацистських окупантів, його ровесник Роман Шухевич, командир УПА загинув у бою з російськими радянськими окупантами. Метою обох нескорених, хоч і з різних фракцій ОУН, була Українська самостійна соборна держава.

Серед головних характеристик Ольжича, подаючи археолога, поета і політика, автори упускають його інші сфери. Визначальним чинником світосприйняття окремої людини і державотворення зага-

лом є культура, національна свідомість, менталітет. У 1937 р. Олег Ольжич очолив культурно-освітню референтуру Проводу Українських Націоналістів. У статті «Облога культури» під псевдонімом Л. Кардаш, Кандиба писав, що сучасний йому стан української культури «ясно являють вплив і ролю націоналістичної духовости; це вправна облога і поступове здобування її фортець». Першочергове значення автор віддавав поезії, за нею – «красну прозу», а «музика як мистецтво надто безпосередньої мови найтрудніше висловлює суспільні ідеї» [21, с. 199-200]. Дослідник слушно зауважував про методи впливу на культуру, мистецьке і наукове будівництво. На його думку, що є актуальним і сьогодні, потрібно виходити «з пізнання специфічності істоти духової творчости, що не терпить насильного втручання... обминання засобів адміністративно-поліційних. Ці засоби не виключаємо з якоїсь засади «незайманости» мистецтва чи науки, тільки вважаємо за нераціональні. Становищем культурної політики українського націоналізму має бути стимуляція, а не «адмініструванням» мистецтвом і наукою» [21, с. 227-228]. Микола Жулинський, немов продовжує думку Олега Ольжича, зазначає, що головна опора в процесі державотворення лягає на мову і культуру. «Нові соціально-економічні та етнокультурні фактори повинні забезпечувати розвиток значно вищого, ніж це було досі, рівня мовної спільности. ... Створюються ідейні та соціально-психологічні, науково-виважені установки, з їхньою допомогою «вводяться» у свідомості мас певні ідейні кліше, постулати, міфологеми – у формах, максимально наближених до культурного рівня народу. Вони мають бути цілком прогнозовані, а значить, враховувати й ті моменти нашої обтяженої історичними реаліями, до того ж деформованої тоталітаризмом ментальности» [20, с. 23]. Нерідко і в сьогоденні, наслідуючи радянську стилістику, владні адміністративні методи у сфері культурі роблять її стандартною і не привабною. Зокрема, молодше покоління віддає перевагу альтернативному «андеграундному» середовищу.

Важливо звернути увагу, що Кардаш-Ольжич виходив з того, що «це не є скількисть духової спадщини даної спільности, утривалена в слові, письмі, малюнку і в дереві. Культура має властивість сама формувати духовність. ... По своїй суті кожна культура є національна. Існують тенденції інтернаціоналізації культури, та є вони протиприродні і в своїй функції негативні» [21, с. 204-205]. Сьогодення підтверджує цитовані слова. Глобалізація «розплавляє» держави, культури, нації декомпозиуються, світськість, традиційні релігії та екстравагантні культи урівнюються в статусі; віртуальне наділення свого «Его» довільними якостями породжує ультра індивідуалізм. З'являється нова ідентичність – людство, що є абстрактним аморфним поняттям. Людина втрачає свою конкретність, у галузі духу немає обмежень, але й ніяких орієнтирів та меж. Фінансова економіка – це тотальне панування грошей, які перебувають у виключно-му, елітарному володінні і надаються в кредит не елітарній (масовидній, плебейській) масі – за працю, продукт, ресурси або просто за продаж всього і всякого, найіріднішого, незворотного світу [9, с. 447, 449]. Український письменник Андрій Бондар конкретизує, що концепт «нація без мови та культури» означає націю з іншою мовою та культурою, як правило, російською. «Якщо становлення української нації відбувається без української мови та культури, значить воно відбувається з російською мовою та культурою такі реалії» [1, с. 12]. Сучасний український націоналізм з усією гостротою проблематики апелює до тих же питань, що й Ольжич близько 80 років тому, який займає чільне місце як ідеолог культури і духовності українського націоналізму.

Важко відповісти щодо точного переліку наукового спадку Олега Кандиби-Ольжича. Зрозуміло, що за радянських часів його праці не потрапили до бібліографічних видань археології України. Однак навіть у 1999 р. Кандибу не включили в академічний довідник, куди потрапили як репресовані дослідники, так і ті, хто працював в еміграції. Проблема в тому, що доволі довго праці не були доступні в Україні. Істотний внесок у популяризацію праць Кандиби-Ольжича в еміграції внесли Дмитро Штогрин і Любомир Винар. Лише у 2004 р. у Чернівцях видано українських переклад монографії по темі Трипілля у с. Шипинці на Буковині. Ряд статей науково-популярного змісту, які стосувалися результатів археологічних експедицій та розкопок, автор публікував під псевдонімами та криптонімами. У науково-краєзнавчому збірнику «Літопис Борщівщини» вміщено статтю про археологічні пам'ятки та розкопки в Більче-Золотому, підписану О. К. Стаття взята з видання «Новий час», від 12 серпня 1931 р., найбільш ймовірно, як належну Олегу Кандибі. Істотно не досліджені і не популяризовані культурологічні праці культуролога-політика. У них автор подав доволі цікавий аналіз поточного стану української культури, її історії та слід в історії України та світу. Хоча в культурологічних публікаціях не помітно наукового апарату, вони цікаві баченням та аналізом подій з давньої історії України до перших десятиліть ХХ ст. Ці твори заслуговують на те, щоб бути включеними до бібліографії саме наукових праць дослідника [2, с. 12-13]. І це цілком слушно, адже публіцистика, потрапляючи на ширше середовище читацького загалу, розширює горизонт наукової теми.

Через двадцять років після воєнної поразки війни за незалежність, Олег Ольжич писав, що найбільшим скарбом, який винесла українська нація з 1917-1920-х рр. є духовна суверенність [3, с. 39]. На сьогодні, у науковій і публіцистичній літературі можна зустріти тезу про те, що сто років тому в час революції, українці і представницькі владні органи (Військові з'їзди, Центральна рада) були не готові до суверенності – реалізації власної державності, тому проводили політику автономії та федералізації в складі Росії. Проте, як зазначає історик і дисидент-політв'язень Валентин Мороз, українська людина була давно готова до самостійності – ще з 1905 року. «Неготовими виявилися лише Чикаленки й Винниченки» [13, с. 5]. Статтю про українську історичну свідомість автор починав зі шляху українського народу в пошуках вищої правди, яка мала освітити його боротьбу. «Пройшло двадцять літ, і в мужніх і кривавих зусиллях знайшов він цю правду, платячи за неї нечуваною ціною мільйонових жертв» [14, с. 293].

Олег Ольжич відноситься до передової фаланги поетів української еміграції, поряд з Євгеном Маланюком, Оленою Телігою, яка розділила його шлях націоналіста і жертви чужоземної окупації, та іншими майстрами слова. Ольжич-Кандиба належить до передової когорти істориків-культурологів. І, безумовно, він є одним з перших на передовій лінії ідеологів політиків-державників. Проте в честь нього названо менше вулиць, встановлено менше монументальних споруд тощо, аніж соціалістам: літератору й політику-федералісту і противнику української армії Володимирі Винниченку та його колезі історикі й голові Центральної ради, водночас і противнику державного будівництва Михайлу Грушевському. На відміну від вище наведених осіб, для Олега Ольжича головним критерієм духовно-суспільного буття було поняття саме «бути». Він був безкомпромісним ідеалістом, який не визнавав жодної форми ні ментального, ні соціального конформізму чужій ворожій неукраїнській системі. Влучно підмітив Павло Загребельний: «В часи Сталіна і Гітлера доводилось рятувати життя, в брежнєвсько-сусловський період треба було зберегти розум, сьогодні – душу» [20, с. 62]. Задаємося питанням, чи могло по-іншому скластися їхнє життя? Адже всі підстави для іншого, успішного життя були, зокрема, в Ольжича, обдарованого і вродливого інтелігента, непересічного науковця, письменника, культуролога. Олег Ольжич втратив життя, пішовши за покликом серця, зберіг душу. при цьому залишивши невмирущий спадок, і дороговказ:

Ось сходить, пламеніє, розцвіта

Благословеніє не форми – суті.

Одвага. Непохитність. Чистота.

Милуйтеся! Беріть! І будьте, будьте!..

Доречно навести уривок з футуристичного твору Ольжича про себе самого як проекцію майбутнього: «Професор Кандиба, почесний голова Державного інституту археології, встав сьогодні раніше, ніж звичайно. Було зовсім рано. Вчора ж він засипав принади, а у вісім годин прийде Самойлович і так далі. Це ж 49 літ йому сьогодні...». Уривок з кількох рукописних сторінок, що є чернетками з архіву. Рукопис міг бути написаний наприкінці літа або восени 1941 р., але чернетки побачили світ аж у 2007 р. Можна шкодувати, що не було й не буде в Україні голови чи директора археологічного інституту на прізвище Кандиба, адже цей науковець був цілком гідний такої посади [2, с. 6-8]. Доповнюючи вище наведену цитату істориків Михайла Відейка та Сергія Кота, шкодуємо, що немає в сьогоднішній Україні націоналіста політика-державника рівня Олега Ольжича.

Список використаних джерел та літератури

1. Боднар А. // Свобода. – 2017. – 10-23 серп.
2. Відейко М. Ю. Наукова спадщина Олега Ольжича / М. Ю. Відейко, С. І. Кот. – К.: Наш час, 2008. – 240 с.
3. Дороговказ. Поезії О. Теліги та О. Ольжича. – К.: фундація ім. О. Ольжича, видавництво ім. О. Теліги. 1994. – 48 с.
4. Дуда А. Буковинський курінь в боях за українську державність: 1918 – 1941 – 1944 / А. Дуда, В. Старик. – Київ; Чернівці, 1995. – 272 с.
5. Жулинський М. Олег Ольжич і Олена Теліга. Нариси про життя і творчість. Вибрані твори / М. Жулинський. – К.: вид-во ім. Олени Теліги, 2011. – 144 с.
6. Жулинський М. Слово і доля / М. Жулинський. – К.: «А.С.К.», 2006. – 640 с.
7. Заведнюк В. Ф. Похідні групи українських націоналістів (на схід України та в країни Європи 1941-1949 рр.) / В. Ф. Заведнюк. – Тернопіль: Воля, 2007. – 464 с.
8. Іванишин П. Олег Ольжич – герольд нескореного покоління / П. Іванишин. – Дрогобич: «Відродження», 1996. – 220 с.

9. Ільїн В. В. Фінансова цивілізація / В. В. Ільїн. – К.: Книга, 2007. – 528 с.
10. Історія українського війська (1917-1995) / упоряд. Я. Дашкевич. – Львів: Світ, 1996. – Т. II. – 840 с.
11. Історія української літератури ХХ століття. Книга друга / за ред. В. Г. Донченка. – К.: Либідь, 1998. – 448 с.
12. Мандрик М. Український націоналізм: становлення у міжвоєнну добу / М. Мандрик; передм. В. Вериги. – К.: вид-во ім. Олени Теліги, 2006. – 392 с.
13. Мороз В. Фіаско більшовиків / В. Мороз // Шлях перемоги. – 2017. – 9 серп.
14. Ольжич О. Вибрані твори / О. Ольжич; упоряд. О. Зінкевич, передм. Є. Сверстюка. – К.: Смолоскип, 2007. – 664 с.
15. Ольжич О. Дух руїни / О. Ольжич; вступне слово О. Зінкевича, післям. І. Дзюби. – К.: Смолоскип, 2008 с. – 52 с.
16. Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим / О. Ольжич; гол. ред. М. Луків, упоряд. Л. Череватенко. – К.: фундація ім. О. Ольжича, 1994. – 434 с.
17. ОУН: минуле і майбутнє. – К.: фундація ім. О. Ольжича, 1993. – 306 с.
18. Сантаяна Дж. Витлумачення Поезії та Релігії / Дж. Сантаяна. – Львів: Ініціатива, 2003. – 288 с.
19. Сверстюк Є. Світлі голоси життя / Є. Сверстюк. – К.: «Кліо», 2014. – 768 с.
20. Тарнашинська Л. Закон піраміди. Діалоги про літературу та соціокультурний клімат довкола неї / Л. Тарнашинська. – К.: «Пульсари», 2001. – 264 с.
21. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). Книга друга / упоряд.: В. Яременко, Є. Федоренко. – К.: «Рось», 1994. – 720 с.